

Normkritisk pædagogik – et socialt eksperiment i "frihedens" tegn

➤ | Af teolog, bibellærer og samfundsdebattør Olof Edsinger, Sverige

Lige nu foregår der et gigantisk socialt eksperiment i de svenske daginstitutioner og skoler. Det kaldes for "normkritisk pædagogik" og er de seneste år blevet lanceret over en bred front, bl.a. af flere statslige myndigheder.

I denne artikel forklarer Olof Edsinger begreberne inden for ideologien bag denne pædagogik, som også har mange fortalere i Danmark. Han peger desuden på en række problemer, som denne pædagogik kan skabe blandt børn og unge.

Identitet, feminisme og queerteori

Der er ikke meget, der optager det moderne menneske som hans eller hendes identitet. Allertydeligst er trenden for den unge generation, men det er næppe nogen overdriivelse at sige, at identitetsproblemer er et kendetegn for hele vores tid. Vi spekulerer på, hvem vi er, hvor vi kommer fra, hvor vi er på vej hen, hvilken værdi vi har, og hvilke sammenhænge vi tilhører.

Vi prøver os frem, vi ændrer os, og vi tvivler. I mange tilfælde med det resultat, at vi ender med ikke bare én, men flere forskellige identiteter. Vi er på en måde, når vi er sammen med vores familie, på en anden når vi er sammen med vores venner, på en tredje når vi er sammen med vores partner og på en fjerde, når vi er på internettet.

Et af de vigtigste aspekter af denne identitetssøgning har med vores køn og seksualitet at gøre. Men denne dimension af den menneskelige eksistens har også været genstand for debat de sidste årtier. Den anden bølge af feminisme – som voksede frem i løbet af tresserne og halvfjerdserne – lancerede tanken om det sociale køn (genus) som noget, der for en stor del var *konstrueret*, hvilket i praksis førte til to hovedstrømninger i den internationale feministbevægelse: forskelsfeminismen, som betoner forskellen mellem kønnene, og lighedsfemi-

nisme, som betoner kønnet som en social konstruktion.

Inden for svensk akademisk forskning er det den sidste, som er tydeligt dominerende, noget som på mange måder har præget det svenske samfund. Men i den senere tid har også en anden trend gjort sig gældende. Hvis den anden bølge af feminisme banede vej for synet på det *socialt* køn som konstrueret, kan man nemlig nu tale om, at det på det sidste er blevet mere almindeligt også se det *biologiske* køn som flydende. Selve distinktionen mellem biologisk og socialt køn kan dermed opfattes som noget konstrueret – og dermed som uønsket.

En vigtig årsag til dette er de såkaldte queer-teorier, som i den senere tid er blevet lanceret på en bred front i den vestlige verden. Queer voksede frem i mødet mellem feministbevægelsen og gaybevægelsen. Med inspiration fra den marxistiske magtteori, som betyder, at minoriteter og/eller de, som ser sig selv som ofre, har brug for at blive belønnet på majoritetens bekostning, vender man sig mod al tale om "normalt" og "unormalt".

Modsætninger som enten-eller, rigtigt-forkert, mand-kvinde forkastes, og den menneskelige seksualitet betragtes som flydende. Vi kan med andre ord bevæge os frem og tilbage på skalaen af heteroseksualitet-homoseksualitet-transseksualitet.

Normkritisk pædagogik

En konkret tillempling af denne måde at tænke på er det, som i Sverige går under betegnelsen normkritisk pædagogik. Svenske Wikipedia forklarer: Normkritik er et begreb, som anvendes af personer, som anser, at der findes et antal normer i samfundet, der gør, at individer, som følger disse normer, får mere magt i samfundet end andre, og hvordan disse normer, når det er ønskværdigt, kan eller bør forandres. Et normkritisk perspektiv betyder, at man fokuserer på at forandre normerne snarere end at få mennesker til at passe ind i de gældende normer."¹

I praksis betyder det, at et stort antal traditionelle normer forkastes, og allermost tydeligt bliver det på seksualitetens område. Det mest forhadte er den såkaldte hetero-norm (at vi er >>>

FOTO: UNSPLASH

»» heteroseksuelle, indtil det modsatte er bevist), tæt fulgt af tokøns-normen (at majoriteten af menneskeheden kan inddeles i to forskellige køn). Længere nede på listen plejer man også at finde kærligheds-, troskabs- og tosomhedsnormen. Kort sagt de vurderinger, som forbindes med et traditionelt syn på ægteskab, kærlighed og sex.

Fra tolerance til normkritisk pædagogik

En interessant konsekvens af dette er også, at det ellers så betydningsfulde begreb tolerance er havnet i blæsevej. Tolerancens betoning af, at mennesker er forskellige – nogle er minoritet, og andre er majoritet – har nemlig en tendens til at forstærke uønskede normer ud fra et normkritisk perspektiv.

Som Ann Frisell Ellburg, undervisningsrådsmedlem ved den svenske myndighed Skolverket, skriver: "Virksomheder med fokus på at hæmme diskriminering og krænkelse gennem at øge børnenes og elevernes tolerance risikerer i stedet at styrke visse kategoriers magtposition på bekostning af andres. (...) Anledningen til dette er, at tolerancepædagogikken risikerer

at udpege "den anden" for eksempel den homoseksuelle (eller ikke-hvide, personen med funktionsnedsættelse) som 'afvigeren', hvilket dermed opretholder heteroseksualiteten, (den hvide, den ikke-funktionsnedsatte) som dominerende og privilegerede. På den måde tages heteroseksualiteten for givet og bliver usynliggjort i skolen. Den heteroseksuelle norm gentages og gøres 'naturlig' inden for skolens mure."²

Den normkritiske pædagogik er i gang med at blive lanceret på en bred front i Sverige, både i daginstitutioner og skolen. Bag denne satsning finder man dels RFSL och RFSU³, dels et antal statlige myndigheder – deriblandt Skolverket, Diskrimineringsombudsmannen och Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågor.

Normkritik i børnhaven og skolen

Et eksempel på, hvordan dette kan se ud, finder man i Diskrimineringsombudsmannens dokument *Lika rättigheter i förskolan*. I den reviderede version fra 2015 har man tydeliggjort formuleringerne om normkritikken. Konsekvent beskriver man her de såkaldte hetero- og tokønsnormer som begrænsende og ekskluderende.

Udgangspunktet for dette og lignende dokumenter er dels den svenske læreplan fra 2010 dels diskrimineringslovgivningen fra 2008. I læseplanen for de svenske daginstitutioner står der fx, at man skal "modarbejde traditionelle kønsmønstre og kønsroller". Når det gælder diskrimineringslovgivningen, siger denne, at man selv med de mindste børn i daginstitutionerne er nødt til at arbejde med alle syv diskrimineringsgrunde – deriblandt kønsidentitet eller kønsudtryk og seksuel tilbøjelighed. Derfor må man også forklare den virkelighed, som disse begreber står for – også for børn i daginstitutionerne.

I *Lika rättigheter i förskolan* viser dette sig bl.a. i følgende råd:

- "Hvis I planlægger aktiviteter i pige- og drengegrupper – tænk over formålet. Vær bevidste om, at det kan medvirke til at bevare og styrke tokønsnormen, og det kan indebære en risiko for, at børnene oplever arbejdsmetoden som diskriminerende og krænkende. Sørg for, at der findes kønsneutrale toiletter, så at børnene ikke tvinges til at vælge mellem pige- og drengetoiletet."⁴
- "Daginstitutionen kan fremme

FOTO: UNIPUBAST

børns lige rettigheder og muligheder uanset seksuel orientering gennem at sørge for, at spørgsmåls, som handler om homo-, bi- og heteroseksualitet, bliver behandlet på en ligestillet måde og bliver integrerede i virksomheden. At synliggøre og bekræfte forskellige familiekonstruktioner er en forudsætning for, at hvert barn skal kunne føle stolthed over sin familie – og en forudsætning for, at forældre skal kunne føle tillid til institutionen. En konkret indsats er at sørge for, at man har børnebøger om regnbuefamilier på institutionen.”⁵

- ”Personalet bør kontrollere, om virksomheden præges af heteronormen, det vil sige om udgangspunktet er, at mennesker er heteroseksuelle. En fremmede indsats er fx ikke at spekulere på, om Kajsa og Mustafa, tre år, som godt kan lide hinanden, er et kommende par.”⁶

Samme toner hører man også i vejledningen *Det åbne klassrummet*, som for nylig blev udgivet af Lärarnas Riksförbunds Studerandeförening. LR Stud er den forening, som organiserer Sveriges kommende lærere. Som nummer et under overskriften ”Fem tips for at arbejde normkritisk” genfinder man opfordringen: ”Tag ikke køn og seksualitet for givet – tal kønsneutral”. Det første afsnit lyder: ”Alle elever føler sig ikke godt tilpas med at omtales som sit tildelte køn, så tænk på at anvende deres fornavn i stedet for at kalde dem ’dreng’ og ’pige’, som man plejede at gøre. Lige så mekanisk siger mange lærere ’mor og far’, når de beder elever spørge deres forældremyndighedsindehavere om noget, eller når en blanket skal hjem og skrives under. Det er ikke svært i stedet at bruge ord som ’voksen’ eller for den del det nylig anvendte ’forældremyndighedsindehavere’: ’Mind jeres voksne om, at der er forældremøde på tirsdag!’”⁷

Endnu en gang er det tydeligt, at det, man stræber efter ud fra den normkritiske ideologi, ikke er tolerance. I stedet er det ensretning. Minoritetens ønsker skal styre sproget selv for majoriteten med det til følge, at både elever og forældre må omtales på en kønsneutral måde. Minoriteten, tager majoriteten som gidsel.

En generation, som har det dårligt

Når en yderlighedsideologi af denne slags får tag i så store dele af befolkningen, er det ikke mærkeligt, hvis der opstår problemer. Og her hører det jo til sagen, at svenske unges psykiske sundhed er blevet markant dårligere de sidste år. Diskussionen om, hvad dette skyldes, har været intensiv, og det er næppe muligt at vaske en eller to årsager frem. Men spørgsmålet må alligevel rejses, om ikke normopløsningen kan være en af de faktorer, som kan hjælpe med at finde en løsning på den ligning. Vi har det helt enkelt ikke godt i en tilværelse, hvor alt flyder!

For at indkredse diskussionen yderligere kunne man udtrykke sig sådan her: *Normkritikernes iver efter at ikke gøre en seksuel identitet til norm har en meget konkret bagside, nemlig at den kamp, som tidligere bare gjaldt nogle få, nu tvinges ned over befolkningen som helhed.* Ifølge flere store undersøgelser er det kun mellem to og tre procent af den europæiske befolkning, der identificerer sig som homoseksuelle.⁸

Derudover findes der en større gruppe, som en gang har fantaseret om – og nogle gange også haft – sex med en person af samme køn. Men hvis vi skal acceptere normkritikernes holdning og se på hvert barn som et ”ubeskrevet ark” i spørgsmålet om seksualitet, må vi i praksis pålægge de øvrige 95 procent en identitetsøgning, som de ellers ikke havde behøvet at gennemgå.

Det bliver så meget mere urimeligt, når vi tænker på, ved hvilken alder denne strategi skal implementeres. Når man for eksempel skal begynde ”at modvirke traditionelle kønsmønstre og kønsroller” hos treårige børn, eller når man på opfordring af en statslig myndighed skal indrette kønsneutrale toiletter med det formål, at ingen svensk femåring skal behøve at vælge mellem pige- eller drengetoiletet.

Kønsidentitet, kønsstabilitet og kønskonstans – eller ikke

Til sagen hører, at de stereotype kønsmarkører, som er så almindelige i disse aldre, ifølge de etablerede psykologiske skoler er en både naturlig og overgående fase. Socionomen Monica Danielsson og psykologen og psy-

koterapeuten Birgitta Jansson, som begge hører til den psykodynamiske skole, skriver: ”Små børn, fra cirka toårs alderen, nogle gange tidligere, har behov for at overdrive dette med køn. At betragte en lyserød kjole på en treårig pige som noget, der ikke er godt for hende ud fra et ligestillings-synspunkt, giver altså ingen mening. (...) Man ved også, at børn allerede i to-treårsalderen helst leger med kammerater af sit eget køn. Tendensen, fremfor alt at søge sig kammerater af sit eget køn, fortsætter frem til puberteten. Dette forekommer i alle kulturer og er ekstra tydeligt i aktiviteter uden voksne ledere.”⁹

Danielsson og Jansson skriver videre: ”Allerede fra etårs alderen kan man fx se, at de fleste børn vælger køns karakteristisk legetøj. Formodentlig har de brug for – så langt det er muligt – at undgå forvirring, når det gælder køn, og sorterer derfor information om feminint og maskulint efter ganske strenge principper. I denne alder leder børn helt enkelt efter fænomener, som adskiller kønnene. Det handler om sådan noget som, at far har overskæg, men det har mor ikke.”¹⁰

Det er denne indlysende opdeling af tilværelsen, som man gennem den normkritiske pædagogik forsøger at tage fra barnet ved at viske alle former for kønsforskelle ud. Men hvad sker der, når man fra voksenverdens side mistænkeliggør eller direkte modarbejder faser, som i tusindvis af år har været afgørende i den unge generations rejse mod en tydeligere voksenidentitet? Danielsson og Jansson igen: ”Toårige er i gang med at tilægge sig en kønsidentitet. Fra tre-fire års alderen udvikler børn kønsstabilitet, hvilket betyder, at de forstår, at mennesker beholder samme køn hele livet. Et tredje stadium indtræffer i seks års alderen, når barnet udvikler kønskonstans. Fra og med nu ved de, at deres køn har med deres jeg og biologiske faktorer at gøre og ikke med tøj eller andre ydre attributter.”¹¹

Det er disse naturlige processer, som de normkritiske pædagoger forsøger at gå ind og forandre. I antologien *En rosa pædagogik* er man nærmest overtydelig med, hvordan ”fjenden” af ens egne teorier kan defineres: ”Der findes dem, som mener, at det er en central del af, hvad det vil »»

»» sige at være menneske – i det menneskelige – at se sig selv som en samlet enhed, som finder sin indre kerne efter en moden voksen identitetsdannelse, eller efter en aktiv søgning gennem livet efter, hvem vi *egentlig* er. (...) Problemet er altså ikke bare, at der findes to officielle køns-kategorier, men også at vores forståelse af vores egen identitet bygger på en forenklet synsmåde, som vi tager for givet om et stabilt og sammenholdt Jeg. Når disse to tankefigurer sættes sammen, bliver resultatet af den oplevede kønskategori sammensmeltet med identiteten og oplevelsen af et stabilt Jeg.¹²

Altså: ikke bare opdelingen i mænd og kvinder, mandligt og kvindeligt indgår i den normkritiske pædagogiks fjendebillede – hele idealet om "et stabilt og samlet Jeg". Og så er det jo ikke så mærkeligt, at man kan forkaste de traditionelle psykologiske teorier om køn og identitet – det er jo ikke hensigten at hjælpe børnene

til den integrerede personlighed, som disse var tænkt at skulle styrke!

Det er queerbevægelsens paradisiske tilstand. Alt flyder, særlig den seksuelle identitet.

En kristen respons

Der er meget at sige om alt dette, men mit grundlæggende argument mod såvel queertankerne som den normkritiske pædagogik er, at den – trods at den oftest forsvares af mennesker med gode motiver – må betragtes som menneskefjendtlig.

Den kønspolaritet, som man så stærkt vender sig mod, er nemlig en ubestridelig del af Guds skabelsesorden. Allerede i Bibelens to første kapitler finder vi beskrivelsen af manden og kvinden som forskellige-men-alligevel-lige. Og ikke mindre vigtigt: vi ser, at den komplementaritet, som råder mellem kønnene, er en central del af det, der står om, at vi er skabt i Guds billede (se 1 Mos 1,27). At op-hæve disse forskelle kan derfor ikke

bidrage til at styrke vores menneske-værd. I stedet må man sige, at det udhuler det.

Med dette er ikke sagt, at hverken mænd eller kvinder er præcis, som vi var tænkt at være fra begyndelsen. Efter syndefaldet er vi alle i nogen grad defekte (jf. Rom 8,22–23). Det gælder også vores seksuelle identitet. Men vejen til helbredelse handler ikke om at sætte spørgsmålstegn ved vores oprindelige udformning. I stedet ligger den i at stræbe efter Guds skabelsesorden, ja, søge tilbage til Guds Faderfavn.

Som kirkefaderen Augustin udtrykte det hele: "Vores hjerte er uroligt, indtil det finder hvile hos dig". ✨

Oversat fra svensk af Gitte Toreng

Noter

¹<https://sv.wikipedia.org/wiki/Normkritik>.

²Ann Frisell Ellburg, "Efterord" i Janne Bromseth och Frida Darj (red), *Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring* (Centrum för genusvetenskap 2010), s 285.

³RFSL är det svenska riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter; RFSU är det svenska riksförbundet för sexuell upplysning.

⁴*Lika rättigheter i förskolan – ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete* (Diskrimineringsombudsmannen 2015), s 30.

⁵Ibid, s 32.

⁶Ibid, s 33.

⁷*Det öppna klassrummet: Lathund för ett normkritiskt arbetssätt* (Lärarnas Riksförbunds Studerandeförening 2015), s 6.

⁸Se f.eks de amerikanske undersøgelser *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States* (Edward O. Laumann m fl, University of Chicago Press 1994) och *Forbidden Fruit: Sex and Religion in the Lives of American Teenagers* (Mark Regnerus, Oxford University Press 2007).

⁹Monica Danielsson och Birgitta Jansson, *Får flickor finnas?* (Antigone Förlag 2010), s 12–13.

¹⁰Ibid, s 12–13.

¹¹Ibid, s 29–30.

¹²Hillevi Lenz Teguchi, Linnéa Bodén och Kajsa Ohrlander, "Vad är det som är problemet? Två dikotoma kön och en stabil identitet" i *En rosa pedagogik* (Liber 2011), s 34.

FOTO: UNSPLASH

Olof Edsinger er forfatter til et antal bøger, deriblandt *När minoriteten tar majoriteten som gisslan: Om identitet och sexualitet i queerteoriernas tidevarv* (Svenska Evangeliska Alliansen 2015). Den rapport, som bogen bygger på, kan hentes gratis her: <https://samlevnadochsexualitet.wordpress.com/forskning-rapporter/nar-minoriteten-tar-majoriteten-som-gisslan/>